

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Кафедра графіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перша проректорка
з науково-педагогічної роботи

Марина ТОКАР

2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

«НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА»

СВО: Бакалавр

ОПП «Графіка»

Галузь знань 02 «КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО»

Спеціальність: 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»

Факультет: «Образотворче мистецтво»

Харків–2021 рік

Робоча програма з дисципліни «Навчальна практика» для студентів 2 курсу спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», ОПП «Графіка».

«22» 10, 2021 року. – с.

Розробник: ст. викладач Юрченко О. О.*

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри графіки

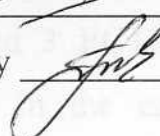
Протокол від «22» 10 2021 року № 16

В. о. завідувача кафедри графіки Ольга ІВАЩЕНКО

«22» 10 2021 року

УЗГОДЖЕНО:

Декан факультету «ОМ» Володимир ШЕВЧЕНКО

Завідувач навчально-методичного відділу Галина ЖЕРНОКЛЬОВА

Схвалено методичною радою ХДАДМ

Протокол від «04» 11 2021 року № 20-06

© Юрченко О. О., 2021 рік

АНОТАЦІЯ

до дисципліни «Навчальна практика»

Навчальна практика бакалавра є невід'ємною складовою навчального процесу. Навчальним планом на другому курсі на дисципліну відводиться 3 кредити ECTS (90 годин) . Практична підготовка студентів здійснюється як в навчальних лабораторіях кафедри так і в умовах пленеру.

Навчальна практика забезпечує вивчення різноманітних засобів створення графічного зображення в площині аркуша паперу, дослідження технічних можливостей матеріалів та інструментів для виконання графічного малюнка, застосування графічної мови в тематичній композиції, збір інформації та підготовчого матеріалу для виконання курсових робіт. Задача практики – навчити майбутнього художника-графіка плідно працювати в реальних умовах пленеру.

ANNOTATION

of a discipline “Educational practice”

A bachelor's degree is an integral part of the learning process. The curriculum in the second year for the discipline is allocated 3 ECTS credits (90 hours). Practical training of students is carried out both in the educational laboratories of the department and in the open air.

The internship provides a study of various means of creating a graphic image in the plane of a sheet of paper, research of technical possibilities of materials and tools for graphic drawing, application of graphic language in thematic composition, collection of information and preparatory material for course work. The task of the practice is to teach the future graphic artist to work fruitfully in the real conditions of the open air.

I. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ «НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 3	Галузь знань <i>02 «Культура і мистецтво»</i>	Нормативна	
	Спеціальність <i>023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»</i>		
Модулів – 0	ОПП <i>«Графіка»</i>	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90		2	
		Семестри	
		VI	
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 курси: аудиторних – 90; самостійної роботи студента – 0	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i>	Лекції	
		-	-
		Практичні	
		90 год.	-
		Аудиторні	
		90	-
		Самостійна робота	
		-	-
		Вид контролю: <i>Перегляд та диф.залик</i>	

II. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

дисципліни «Навчальна практика»

Практична підготовка бакалавра є невід'ємною складовою навчального процесу. Мета практики – вивчення різноманітних засобів створення графічного зображення в площині аркуша паперу, дослідження технічних можливостей матеріалів та інструментів для виконання графічного малюнка, застосування графічної мови в тематичній композиції, збір інформації та підготовчого матеріалу для виконання курсових робіт, підготовка до самостійної творчої діяльності у видавничій галузі, соціальній рекламі та мистецькій сфері. Задача практики – навчити майбутнього художника-графіка плідно працювати в реальних умовах пленеру.

При виконанні практичних завдань студенти використовують весь комплекс знань з фундаментальних дисциплін «Рисунок», «Академічний живопис», «Робота в матеріалі», «Кольорознавство», «Пластична анатомія», «Загальний курс композиції», «Загальний курс шрифту», а також з навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

У процесі практичної підготовки студенти знайомляться з сучасними методами збору і систематизації інформації та підготовчого матеріалу для курсових робіт, опановують образотворчі засоби побудови художнього образу та вдосконалюють фахову майстерність шляхом виконання практичних завдань.

Згідно з навчальним планом професійного спрямування «Графіка» практичну підготовку студенти проходять на 2 курсі у обсязі 90 годин.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування наступних компетентностей:

(Згідно до Стандарту вищої освіти. Перший (бакалаврський рівень) вищої освіти. Ступінь «бакалавр». Галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність: 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Затверджено та введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 24.05. 2019 р. № 725.)

(ЗК)05. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

(ЗК)06. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

(ЗК)09. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

(ЗК)11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

(СК)05. Здатність генерувати авторські інноваційні пошуки в практику сучасного мистецтва.

(СК)07. Здатність адаптувати творчу (індивідуальну та колективну) діяльність до вимог і умов споживача.

(СК)09. Здатність використовувати професійні знання у практичній діяльності.

Програмні результати навчання

У результаті навчання студенти мають:

1. Застосовувати комплексний художній підхід для створення цілісного образу.
2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

Вимоги до знань, умінь та навичок

В результаті проходження практики студент повинен

мати:

- методичні принципи роботи над графічним твором;
- різноманітні засоби створення графічного зображення;
- графічні техніки, матеріали та інструменти;
- характерні риси трьох парадигм (стилів) графічного мистецтва: класичної, модерністської, постмодерністської;
- методи збору та систематизації інформації;
- образотворчі засоби композиції;

уміння:

- малювати з натури різноманітними матеріалами та інструментами;
- застосовувати графічну мову для створення візуального образу;
- виконувати різні за змістом і формою графічні твори;
- використовувати оригінальні графічні техніки та комп'ютерні технології для втілення творчого задуму;

мати навички:

- малювання з натури для збору підготовчого матеріалу для композиції;
- творчого підходу в розробці ескізів та оригіналів;
- праці з комп'ютером та необхідним програмним забезпеченням;
- оформлення робіт та організації експозиції.

III. ПРОГРАМА КУРСУ «НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА»

Навчальним планом за денною формою навчання навчальну практику передбачено у 4 семестрі, у розмірі 3 ECTS (90 годин).

Курс «Навчальна практика» містить 4 теми та 8 завдань зв'язаних між собою змістовими складовими.

4 семестр / ПРАКТИЧНА РОБОТА З НАТУРОЮ

Тема 1. – Кольоровий графічний малюнок різноманітними матеріалами.

Завдання 1. Короткочасні малюнки архітектурних мотивів (два, три кольори).

Завдання 2. Кольорові малюнки флори та фауни (два, три кольори).

Завдання 3. Кольорові малюнки меблів та побутових предметів (два, три кольори).

Тема 2. Графічна композиція в техніці трафарет на тему: «Композиція з предметів».

Завдання 4. Виконання ескізів, друкарських плівок та друк відбитків «Композиції з предметів».

Тема 3. – Стилiстична мова графiчного портрету (класична, модернiстська, пост модернiстська).

Завдання 5. Малюнки голови та фiгури людини у класичному стилi.

Завдання 6. Малюнки голови та фiгури людини у модернiстському стилi.

Завдання 7. Малюнки голови та фiгури людини у стилi «постмодернiзм».

Тема 4. – Графiчна композицiя в технiцi гравюри на картонi за темою: «Портрет з оточенням».

Завдання 8. Виконання ескiзiв, друкарських форм та друк вiдбиткiв гравюри «Портрет з оточенням».

IV. СТРУКТУРА КУРСУ 4 семестр / ПРАКТИЧНА РОБОТА З НАТУРОЮ

Назви змістових тем і завдань	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН							
	Денна форма							
	УСЬОГО	у тому числі			УСЬОГО	у тому числі		
		лекцій	практ.	сам.р.		лекцій	практ.	сам.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Тема 1. Кольоровий графiчний малюнок рiзноманiтними матерiалами.	15	–	15	–	–	–	–	–
Завдання 1. Короткочаснi малюнки архiтектурних мотивiв (два, три кольори).	5	–	5	–	–	–	–	–
Завдання 2. Кольоровi малюнки флори та фауни (два, три кольори).	5	–	5	–	–	–	–	–
Завдання 3. Кольоровi малюнки меблiв та предметiв (два, три кольори).	5		5					

Тема 2. Графічна композиція в техніці трафарет на тему: «Композиція з предметів».	15	–	15	–	–	–	–	–
Завдання 4. Виконання ескізів, друкарських плівок та друк відбитків “Композиції з предметів”.	15		15					
Тема 3. Стилiстична мова графічного портрету (класична, модерністська, пост модерністська):	15		15					
Завдання 5. Малюнки голови та фігури людини у класичному стилі.	5		5					
Завдання 6. Малюнки голови та фігури людини у модерністському стилі..	5		5					
Завдання 7. Малюнки голови та фігури людини у стилі «постмодернізм».	5		5					
Тема 4. – Графічна композиція в техніці гравюри на картоні за темою: «Портрет з оточенням».	25		25					
Завдання 8. Виконання ескізів, друкарських форм та друк відбитків	25		25					

гравюри «Портрет з оточенням».								
Оформлення експозиції робіт	5	–	5	–	–	–	–	–
Разом	90	–	90	–	–	–	–	–
УСЬОГО ГОДИН за семестр:	90	–	90	–	–	–	–	–

V. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Програмою не передбачається проведення семінарських занять.

VI. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин:
4 семестр / ПРАКТИЧНА РОБОТА З НАТУРОЮ		
1.	Тема 1. Кольоровий графічний малюнок різноманітними матеріалами.	15
2.	Завдання 1. Короткочасні малюнки архітектурних мотивів (два, три кольори).	5
3.	Завдання 2. Кольорові малюнки флори та фауни (два, три кольори).	5
4.	Завдання 3. Кольорові малюнки меблів та побутових предметів (два, три кольори).	5
5.	Тема 2. Графічна композиція в техніці трафарет на тему: «Композиція з предметів».	15
6.	Завдання 4. Виконання ескізів, друкарських плівок та друк відбитків «Композиції з предметів».	15
7.	Тема 3. Стилiстична мова графічного портрету (класична, модерністська, пост модерністська).	15
8.	Завдання 5. Малюнки голови та фігури людини у класичному стилі.	5
9.	Завдання 6. Малюнки голови та фігури людини у модерністському стилі.	5

10.	Завдання 7. Малюнки голови та фігури людини у стилі «постмодернізм».	5
11.	Тема 4. – Графічна композиція в техніці гравюри на картоні за темою: «Портрет з оточенням».	25
12.	Завдання 8. Виконання ескізів, друкарських форм та друк відбитків гравюри «Портрет з оточенням»	25
13.	Оформлення робіт.	5
	Загальна кількість практичних годин за семестр	90

VII. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Програмою не передбачається проведення лабораторних занять

VIII. САМОСТІЙНА РОБОТА

Робоча програма з курсу «Навчальна практика» не передбачає додаткових практичних завдань для самостійної роботи студентів. Самостійна робота студентів має бути спрямованою на збір необхідної інформації та завершення практичних завдань за зазначеною тематикою:

IX. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Програмою передбачається, що всі пропоновані практичні завдання у кожного студента повинні мати оригінальне графічне рішення.

X. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Основною формою опанування курсу практичної підготовки бакалавра є виконання практичних завдань. *Мета* запропонованих завдань – отримання студентами практичних навичок роботи як в навчальних лабораторіях та аудиторіях кафедри так і в умовах пленеру.

В ході роботи над практичними завданнями вагомим методичним фактором виступає постійний принцип зростання складності. Викладач задає напрямок у творчому мисленні студента. Студент, в свою чергу, декларує чого він хоче

досягнути в практичній роботі, який рівень навичок і вміння досягти. Він може самостійно обирати теми та завдання, в залежності від свого рівня підготовки на даному етапі навчання. У процесі практичної підготовки студенти поступово привчаються працювати самостійно, що сприяє їх адаптації в умовах ринку праці: у видавничій галузі, соціальній рекламі, у мистецькій, освітній та дослідницькій діяльності.

XI. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Програмою передбачено *рубіжні етапи контролю* у формі поточних переглядів ескізів, процесу роботи та виконаних завдань. *Підсумковий контроль* засвоєння знань здійснюється у формі екзаменаційних переглядів.

XII. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

4 семестр / ПРАКТИЧНА РОБОТА З НАТУРОЮ

№ теми	№ завдання	Форма звітності	Макс. кількість рейтингових балів
Т1,2	Завдання 1-2-3	<i>Виконання оригіналів. Поточні перегляди</i>	0–20
	Завдання 4		0–20
	Завдання 5-6-7		0–20
Т3,4	Завдання 8	<i>Виконання оригіналів. Поточні перегляди</i>	0–35
	Оформлення експозиції		0–5
Загальна кількість балів семестр		Перегляд робіт	0–100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності за шкалою ХДАДМ	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре

74–81	C	задовільно
64–73	D	
60–63	E	
35–59	EX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	E	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінки знань та умінь студентів з курсу «Навчальна практика»

90–100 балів («відмінно» за національною шкалою, **A** — за шкалою ECTS) може отримати студент, який в повному обсязі опанував матеріал практичного курсу, творчо підійшов до виконання завдань, логічно побудував і професійно виконав усі завдання, надав додаткові варіанти за відповідними темами, крім того, брав участь та переміг (посів **1–3 місце**) у міжнародних або усеукраїнських конкурсах та акціях, студентських олімпіадах чи наукових конференціях з мистецтва або дизайну.

82–89 балів («добре» за національною шкалою, **B** — за шкалою ECTS) отримує студент, який добре опанував матеріал практичного курсу, вчасно та якісно справився з усіма поставленими завданнями, творчо підійшов до виконання цих завдань, але при цьому зробив декілька незначних помилок.

75–81 балів («добре» за національною шкалою, **C** — за шкалою ECTS) отримує студент, який в цілому добре опанував матеріал практичного курсу, вчасно та якісно справився з більшістю поставлених завдань, достатньо творчо підійшов до виконання цих завдань, але при цьому виконана робота мала значні недоліки.

64–74 балів («задовільно» за національною шкалою, **D** — за шкалою ECTS) отримує студент, який не в повному обсязі опанував матеріал

практичного та теоретичного курсу, справився з переважною більшістю поставлених завдань або виконав усі завдання на недостатньо професійному рівні, при цьому виконана робота мала значні недоліки (неохайність виконання, відсутність творчого підходу тощо).

60–63 балів («задовільно» за національною шкалою, **E** — за шкалою ECTS) отримує студент, який в недостатньому обсязі опанував матеріал практичного курсу, справився з основними з поставлених завдань, але при цьому виконана робота має багато значних недоліків (неохайність виконання, відсутність творчого підходу, невчасна подача виконаної роботи тощо).

35–59 балів («незадовільно» за національною шкалою, **FX** — за шкалою ECTS) отримує студент, який не впорався із головними задачами дисципліни, тобто не опанував більшість тем практичного курсу, пропускав заняття без поважних причин, допустив значну кількість суттєвих помилок при виконанні завдань. Про відсутність належних знань свідчать незадовільні підсумки поточного перегляду. У цьому випадку для одержання оцінки потрібна значна додаткова робота по виконанню усіх завдань відповідно програми курсу і повторна перездача.

1–34 балів («незадовільно» за національною шкалою, **F** — за шкалою ECTS) отримує студент, який не володіє знаннями з усіх модулів курсу, не виконав програми курсу і, відповідно, не впорався з поточними перевітками та не склав екзаменаційного перегляду. В цьому випадку передбачений обов'язковий повторний курс навчання.

ХІІІ. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Кафедральний фонд робіт студентів минулих років навчання.

Тезаурус курсу «Навчальна практика»

Українська мова	Англійська мова	
------------------------	------------------------	--

1. Книга	<i>1. Book</i>	
2. Плакат	<i>1. Poster</i>	
3. Пленер	<i>2. The open air</i>	
4. Авторська книга	<i>2. Author's book</i>	
5. Композиція	<i>3. Composition</i>	
6. Образотворчі засоби композиції	<i>4. Artistic means of the composition</i>	
7. Художній образ	<i>11. Artistic image</i>	
8. Візуальний образ	<i>12. Visual image</i>	
9. Друкарська форма	<i>56. Printing form</i>	
10. Акциденція	<i>58. Display matter</i>	
11. Авторський друк	<i>57. Author seal</i>	
12. Естамп	<i>60. Print</i>	
13. Гравюра	<i>61. Engraving</i>	
14. Каліграфія	<i>62. Calligraphy</i>	
15. Контрформа	<i>84. Counterform</i>	
16. Тиснення	<i>85. Stamping, Impression</i>	
17. Ахроматична гама, Чорно-біле зображення	<i>86. Grayscale</i>	
18. Графічна точність	<i>95. Graphic accuracy</i>	
19. Насиченість кольору	<i>112. Color depth, Color strength</i>	
20. Дефект друку	<i>113. Void</i>	

21. Однобічний друк	<i>114. Single-sided print</i>	
22. Віттик, Відбиток	<i>115. Print, Impression</i>	
23. Заливання	<i>116. Filling</i>	
24. Рядок	<i>117. Line, Row</i>	
25. Розмір, Формат	<i>118. Size, Format</i>	
26. Довжина набірної шпальти	<i>129. Depth of page</i>	
27. Рамка	<i>120. Box</i>	
28. Прапорний набір	<i>121. Flag text composing</i>	
29. Блоковий набір	<i>122. Panel text composing</i>	
30. Маргіналії	<i>123. Marginals</i>	
31. Набірний орнамент, Політипаж	<i>124. Picture, Fleuron</i>	

XIV. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Кибрик Е. А. К вопросу о композиции / Е. А. Кибрик. – М., 1959
2. Касіян В. І. Мистецтво графіки / В. І. Касіян. – К.: Держвидав, 1960
3. Ляхов В. Н. Книга как система / В. Н. Ляхов // Книга как художественный предмет : формат, цвет, конструкция, композиция. – М. : Книга, 1990. – С. 244-245.
4. Лещинский А. А. Основы графики: Учеб. пособие / А. А. Лещинский. – Гродно.: ГрГУ, 2003. – 194 с.
5. Рудер Э. Типографика : руководство по оформлению / Эмиль Рудер; [пер. с нем., послесловие и комент. М. Жукова]. – М. : Книга, 1982. – 286 с.
6. Шевченко В. Я. Композиція плаката: Навч. посібн. / Володимир Якович Шевченко. – Х.: Колорит, 2007. – 133 с.

7. Фаворский В.А. Литературно-теоретическое наследие / Владимир Фаворский. – М.: Советский художник, 1988
8. Чихольд Я. Облик книги: Избранные статьи о книжном оформлении / Ян Чихольд ; [пер. с нем. В. В. Лазурского, В. П. Милютин, П.Ф.Чекрыжова]. – М. : Книга, 1980. – 240 с.
9. Кричевский В. Типографика в терминах и образах / Владимир Кричевский. В 2 т. – М. : Слово, 2000. Т 1. – 146 с.
- 10.Цельтнер В. Искусство книжной графики и современность / Цельтнер // Искусство книги. 68/69. – М. : Книга, 1975. – С. 100-101.
- 11.Йоханнес Иттен Искусство цвета / Йоханнес Иттен. –.: Д. Аронов, 2001. – 95 с.
- 12.Йоханнес Иттен Искусство формы / Йоханнес Иттен. –.: Д. Аронов, 2001. – 138 с.
- 13.Hopkins J. Basic Fashion Design Fashion Drawing / John Hopkins. – Switzerland.: AVA Publishing SA, 2010. – 178 с.
- 14.Чидзиива Хидеяки Гармония цвета: Руководство по созданию цветовых комбинаций / Хидеяки Чидзиива. – М.: Астрель, 2003. – 142 с.
- 15.Чернышев О. В. Формальная композиция. Творческий практикум. – Мн.: Харвест, 1999. – 312 с.
- 16.Хазл Харрисон Энциклопедия техник рисунка. – М.: Астрель, 2005. – 164 с.

Допоміжна:

1. Серов С. И. Парадигмы графического дизайна : [альбом : учеб. пособие для студентов] / С. И. Серов. – М. : AlmaMater, 2007. – 192 с.
2. Феличи Д. Типографика : шрифт, вёрстка, дизайн / Джеймс Феличи ; [пер. с англ. и комент. С. И. Пономаренко]. – СПб. : БХВ-Петербург, 2005. – 496 с.
3. Шпикерман Э. О шрифте / Эрик Шпикерман ; [пер. с англ. Н. Мухина]. – М. : ПараТайп, 2005. – 192 с.

4. Брингхерст Р. Основы стиля в типографике / Роберт Брингхерст ; [пер. с англ. Г. Северской]. – М. : изд. Д. Аронов, 2006. – 432 с.
5. Огієнко І. І. Історія українського друкарства / І. І. Огієнко. – К. : Либідь, 1994. – 448 с.
6. Немировский Е. Л. Мир книги. С древнейших времен до начала XX века / Евгений Львович Немировский. – М. : Книга, 1986. – 288 с.
7. Friedl, F. Typography. When Who How / Friedl, Friedrich ; Ott, Nicolaus ; Stein, Bernhard. – Köln : Könemann Verlagsgesellschaft mbH, 1998. – 302 p.

XV. ІНФОРМАЦІЙНІ (ЕЛЕКТРОННІ) РЕСУРСИ

8. Серов С. И. Легкое дыхание : [Электронный ресурс] / С. И. Серов ; ред. П. Банкова. – Портал о дизайне. – Электрон. дан. – М. : КАК проект, 2007. – Режим доступа : <http://kak.ru/columns/serov/a1237/> , вільний. – Загол. з екрану. – Мова рос.
9. Серов С. И. Серебро книжной полосы : [Электронный ресурс] / С. И. Серов ; ред. П. Банкова. – Портал о дизайне. – Электрон. дан. – М. : КАК проект, 2007. – Режим доступа : <http://kak.ru/columns/serov/a2666/> , вільний. – Загол. з екрану. – Мова рос.
10. Серов С. И. Читая Чихольда : [Электронный ресурс] / С. И. Серов ; ред. П. Банкова. – Портал о дизайне. – Электрон. дан. – М. : КАК проект, 2007. – Режим доступа : <http://kak.ru/columns/serov/a2666/> , вільний. – Загол. з екрану. – Мова рос.